

13.11.2007

Dnro 1473/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

KANSALAISSODASSA KUOLLEIDEN JÄLKIKÄTEINEN HAUTAAN SIUNAAMINEN

1 KANTELU

Pyysitte kirjeessänne eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Tampereen hiippakunnan piispan Juha Pihkalan menettelyä asiassa, joka koski kansalaissodassa menehtyneiden jälkikäteistä siunaamista. Mielestänne menettely, jossa mahdollisesti siunataan samalla myös useita uskontokuntia ja kansallisuuksia edustavia vainajia ilman jokaisen vainajan tai heidän omaisensa suostumusta, loukkaa vainajien vakaumusta.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Taustatietoja

Piispa Juha Pihkala oli Hämeenlinnan työväenyhdistyksen pyynnöstä 13.5.2006 siunannut Ahveniston hautausmaalle joukkohautoihin haudatut kansalaissodassa menehtyneet vainajat. Vastaavanlaista käytäntöä on ollut jo aiemmin. Kansalaissodassa punaisten puolella kuolleiden siunaamista on kirkkohallituksen lausunnon mukaan tapahtunut vuosikymmenten aikana eri puolella Suomea. Tarkkaa tietoa kaikista siunaamistoimituksista ei kuitenkaan ole olemassa, mutta kirkkohallituksen lausunnon mukaan kyseisiä vainajia on siunattu kirkollisesti hautaan enemmän kuin yleisesti tiedetään. Kirkkohallituksen lausunnossa on viitattu tutkimukseen, jonka mukaan yksittäisiä vakaumuksensa puolesta kaatuneita oli siunattu ja haudattu seurakuntien hautausmaihin jo kansalaissodan aikana. Myös joukkosiunaamisia oli toimitettu.

Viime sotien jälkeen on kirkkohallituksen mukaan järjestetty useita punaisten joukkosiunauksia (esimerkiksi Karkussa 1945, Inkoossa 1948 ja Imatralla 1960). Tuoreempia tapahtumia on ollut Porvoon hiippakunnassa vuonna 1993, Lapuan hiippakunnassa vuonna 1994, Kuopion hiippakunnassa vuonna 2004, Mikkelin hiippakunnassa vuonna 2005 ja Tampereen hiippakunnassa (kahdesti) vuonna 2006.

Sittemmin Tampereen hiippakunnassa (Kangasala) on Aamulehdessä 22.1.2007 julkaistun uutisen mukaan järjestetty Työväen kirkkopyhän (21.1.2007) vieton yhteydessä vastaavanlainen tilaisuus. Helsingin Sanomissa 29.5.2007 julkaistun kirjoituksen mukaan myös Haminassa on 20.5.2007 siunattu kansalaissodassa kuolleita punaisia.

3.2

Tutkinnan rajaus

Koska eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies ei ilman erityistä syytä tutki yli viisi vuotta vanhaa asiaa, olen rajoittanut tarkasteluni viitekehyksen niihin siunaamistoimituksiin, jotka kirkkohallituksen selvityksen mukaan on suoritettu 2000-luvulla ja joista ensimmäinen on järjestetty Kuopion hiippakunnassa vuonna 2004. Tällöin piispa Wille Riekkinen siunasi Tuusniemellä neljä vuonna 1918 teloitettua miestä. Asiassa oli selvitetty, että kaikki vainajat olivat arkistotietojen mukaan olleet kirkon jäseniä, ja kirjoissa oli ollut merkintä, ettei heitä ollut kirkollisesti siunattu hautaan. Toiseksi omaiset olivat olleet aloitteellisia tapahtuman järjestämisessä, eli heidän nimenomainen suostumuksensa oli olemassa.

Mikkelin hiippakunnassa Kouvolassa 15.4.2005 järjestetyn Sovinnon juhlan yhteydessä toimitettu siunaaminen sen sijaan poikkesi edellä mainitusta ensinnäkin siinä, että käytettävissäni olevasta selvityksestä ei ilmene omaisten olleen nimenomaisesti aloitteellisia asiassa. Toiseksi tapahtuma poikkesi Kuopion hiippakunnan siunaamistilaisuudesta siinä, että siunaus oli sinänsä kohdistunut nimenomaisesti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kastettuihin jäseniin kuitenkin sillä tavoin yleisesti, että vainajien nimiä ei ollut erikseen mainittu.

Se, millä tavoin kantelussa tarkoitettu Tampereen hiippakunnassa 13.5.2006 järjestetty siunaamistilaisuus oli siunattavien vainajien piirin osalta kohdennettu, ei selkeästi ilmennyt käytettävissäni olleista asiakirjoista.

3.3

Asian oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Kirkkohallituksen lausunnon mukaan kun kansalaissodassa punaisten puolella kuolleita jätettiin siunaamatta vuonna 1918, meneteltiin poikkeuksellisissa ja epäselvissä olosuhteissa tuolloin voimassa olleen kirkkolainsäädännön vastaisesti. Lähtökohtana tuolloin oli, että kaikki seurakunnan jäsenet siunattiin hautaan kirkkokäsikirjassa säädetyllä tavalla. Uskonnonvapauslaki tuli voimaan vasta vuonna 1923, joten kansalaissodassa menehtyneet Suomen kansalaiset olivat lähes poikkeuksetta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä.

Kyseisten vainajien jälkikäteistä siunaamista on oikeudellisesti arvioitava ennen muuta ihmisarvoa, uskonnonvapautta ja vainajien kohtelua eri laeissa koskevien säännösten valossa. Merkityksellisiä säännöksiä on löydettävissä perustuslaista, kirkkojärjestyksestä, hautaustoimilaista ja rikoslaista.

Perustuslaki

Perustuslain 1 §:n 2 momentin mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Perustuslain 11 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Saman pykälän 2 momentin mukaan uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Säännöksen viimeinen virke täsmentää eräitä ns. negatiivisen uskonnonvapauden ulottuvuuksia, ja se merkitsee säännöksen perusteluiden mukaan, että ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen (HE 309/1993 vp, s. 55–56).

Perusoikeussäännösten subjektina eli perusoikeuksien haltijana on pääsäännön mukaan "jokainen". Tällä tarkoitetaan Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevaa luonnollista henkilöä, ihmisyksilöä (ks. HE 309/1993 vp, s. 23 ja Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien soveltamisala; teoksessa Hallberg – Karapuu – Scheinin – Tuori – Viljanen: Perusoikeudet, 1999, s. 111–112). Perusoikeudet kuuluvat perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen yleisperusteluiden mukaan luonnollisille henkilöille heidän elinaikanaan. Henkilö on siten perusoikeussuojan piirissä kuolemaansa saakka (HE 309/1993 vp, s. 24).

Kirkkojärjestys

Kirkkojärjestyksen (8.11.1991/1055/1993) 2 luvun 23 §:n mukaan kirkkoon kuulumaton henkilö voidaan siunata hautaan, jos omaiset tai muut vainajan hautauksesta huolehtivat henkilöt sitä pyytävät. Siunausta ei kuitenkaan toimiteta, jos vainaja on selvästi ilmaissut tahtovansa toisin tai jos pappi sielunhoidollisessa keskustelussa tai muulla tavoin saamansa käsityksen nojalla katsoo, ettei kirkolliseen hautaan siunaamiseen ole riittäviä perusteita.

Hautaustoimilaki

Hautaustoimilain (457/2003) 2 §:n 2 momentin mukaan vainajan ruumista ja tuhkaa tulee käsitellä arvokkaalla ja vainajan muistoa kunnioittavalla tavalla. Saman pykälän 3 momentin mukaan vainajan ruumiin hautaamisessa ja tuhkaamisessa sekä tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia.

Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 204/2002 vp) yleisperusteluiden mukaan hautaamisessa on otettava huomioon vainajan eläessään esittämät toivomukset ja muiston kunnioittamiseen liittyvät pieteettinäkökohdat, vainajalle läheisten ihmisten tunteet sekä yleensäkin ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolemaan, vainajiin ja hautaamiseen tulee suhtautua. Kulttuurissamme

edellytetään arvokasta ja kunnioittavaa suhtautumista kaikkeen, mikä liittyy vainajiin ja hautaamiseen. Koska hautaamiseen liittyy useimmiten myös uskonnollinen näkökulma, uskonnon ja omantunnon vapautta koskevilla perus- ja ihmisoikeussäännöksillä on hallituksen esityksen mukaan tärkeä merkitys hautaustoimen järjestämisessä.

Hautaustoimilain 2 §:n 2 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on puolestaan todettu muun muassa, että säännöksen suojelukohteena ovat ennen kaikkea vainajalle läheisten ihmisten tunteet ja ihmisten käsitys siitä, miten vainajiin tulee suhtautua. Saman pykälän 3 momentin osalta perusteluissa on puolestaan todettu, että tyypillisiä kysymyksiä, joissa säännös tulee sovellettavaksi, ovat esimerkiksi valinta arkkuhautauksen ja tuhkauksen välillä, hautausmaan ja hautapaikan valinta sekä hautaustoimitus.

Vainajan uskonnollinen tai muu katsomus tulee hallituksen esityksen mukaan ottaa huomioon muun muassa harkittaessa hautaustoimituksen mahdollista uskonnollista sisältöä. Vainajan toivomuksilla tarkoitetaan säännöksessä ensinnäkin vainajan eläessään nimenomaisesti ilmaisemia toivomuksia. Toisaalta säännöksellä on haluttu yleisemminkin ilmaista se periaate, että hautausjärjestelyjä koskevia valintoja tehtäessä lähtökohdaksi tulee ottaa se, mitä vainaja itse olisi toivonut. Vainajan katsomus ja toivomukset tulisi säännöksen perusteluiden mukaan ottaa huomioon niin hyvin kuin se on kohtuudella mahdollista. Säännös ei siten velvoita toteuttamaan sellaisia toivomuksia tai vainajan katsomuksesta johtuvia ratkaisuja, joiden toteuttaminen olisi kohtuuttoman vaikeaa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on hautaustoimilakia koskevasta hallituksen esityksestä hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 71/2002 vp) arvioinut hautaamista valtiosääntökysymyksenä todeten ensinnäkin, että vainaja ei ole Suomen perusoikeusjärjestelmässä perusoikeuksien subjekti. Vainajan hautaaminen tämän vakaumusta vastaavasti ja ilman syrjintää on valiokunnan mukaan kuitenkin usein perusoikeuskysymys elossa olevien perheenjäsenten näkökulmasta, erityisesti näiden kuuluessa samaan uskontokuntaan kuin vainaja. Merkitystä on valiokunnan mukaan myös sillä, että perustuslain 1 §:n 2 momentin säännös ihmisarvon loukkaamattomuudesta ulottaa vaikutuksensa laajemmalle kuin elossa olevien ihmisyksilöiden kohteluun.

Hallintovaliokunta puolestaan korosti mietinnössään (HaVM 21/2002 vp) sitä, että hautaamisessa, tuhkaamisessa ja tuhkan käsittelyssä tulee, mikäli se on mahdollista, kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia voimassa olevien normien puitteissa.

Rikoslaki

Rikoslain 17 luvun 12 §:ssä (563/1998) säädetään hautarauhan rikkomisesta. Säännöksessä on kriminalisoitu luvaton haudan avaaminen, ruumiin tai sen osan taikka ruumisarkun tai hautauurnan ottaminen haudasta sekä hautaamattoman ruumiin käsitteleminen pahennusta herättävällä tavalla kuin myös haudan tai kuolleen muistomerkin turmeleminen tai häpäiseminen. Merkityksellistä puheena olevan kantelun arvioinnin kannalta on, että säännöstä koskevan hallituksen

esityksen mukaan säännöksen suojelukohteena ei ole kuollut ihminen sinänsä vaan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua (HE 6/1997 vp, s. 130).

3.4

Arviointia

Uskonnon ja omantunnon vapauden lähtökohtana on jokaisen ihmisyksilön vapaus yhtäältä ajatella vapaasti ja omaksua valintansa mukainen uskonnollinen tai muu maailmankatsomus sekä toisaalta ilmaista tai olla ilmaisematta sitä (ks. lähemmin Scheinin, Martin: Uskonnon ja omantunnon vapaus, aiemmin viitatus teoksen s. 358 ja 370).

Nyt ei kuitenkaan ole suoranaisesti kyse siitä, että kirkkoon kuulumattomien vainajien siunaaminen sinänsä loukkaisi perusoikeutena turvattua uskonnonvapautta, koska vallitsevan tulkinnan mukaan vainajat eivät ole perusoikeuksien subjekteja. Oikeuskansleri on muun muassa katsonut, että vainajasta kyseen ollen kysymys ei ole uskonnon harjoittamisesta vaan siitä, että hänen ruumiinsa voi joutua uskonnollisen toimituksen kohteeksi (ks. Oka dnro 1374/1/04). Asiaa on mielestäni arvioitava ennen muuta kirkkojärjestyksen tulkintaa koskevana kysymyksenä, jolloin perusoikeussäännöksillä voi olla asiassa kuitenkin tulkintavaikutusta.

Kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n lähtökohtana on, että kirkkoon kuulumatonkin voidaan siunata hautaan. Säännöstä sovellettaessa tulee ensin suorittaa tapauskohtainen harkinta ja näytön arviointi hautaan siunaamisen edellytyksistä. Tässä harkinnassa tulee ottaa huomioon säännöksen loppuosassa luetellut seikat. Viranomaisen tulee käyttää toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin.

Edellä mainittu säännös ei anna kirkkoon kuulumiselle tai kuulumattomuudelle sinänsä ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa hautaan siunaamista. Viime kädessä toimituksen suorittavan papin ratkaistavaksi jää, täytyvätkö edellytykset kirkolliselle hautaan siunaamiselle. Mikäli edellytyksien katsotaan täyttyvän, harkittavaksi jää, suoritetaanko siunaaminen vai ei. Tämä johtuu siitä, että säännös on sanamuotonsa perusteella osittain vapaaharkintainen.

Puheena oleva säännös sisältää siten poikkeuksen siitä, että kirkolliset toimitukset kohdistetaan kirkon jäseniin. Kysymys kirkkoon kuulumattoman henkilön hautaan siunaamisesta tulee tavanomaisesti ratkaistavaksi hautajaisjärjestelyistä päätettäessä. Vainajan hautauksesta huolehtivilla henkilöillä lienee yleensä tietoa vainajan toivomuksista hautajaisten suhteen. Aina tällaisia toivomuksia ei kuitenkaan ole. Tällaisissa tilanteissa säännös jättää omaisille tai muille hautauksesta huolehtiville tahoille mahdollisuuden esittää papille pyyntö toimittaa kirkollinen hautaan siunaaminen. Näin ollen mainittujen tahojen pyynnöstä kirkollinen hautaan siunaaminen voi käytännössä olla mahdollista aina silloin, kun vainajan oma nimenomainen kielteinen kanta ei ole tiedossa. Koska oikeuskansleri on jo arvioinut säännöksen asianmukaisuuden suhteessa hautaustoimilakiin ja rikoslakiin (ks. Oka dnro

1374/1/04), en katso aiheelliseksi ottaa asiaan tässä suhteessa enemmälti kantaa.

Sikäli kuin asiaa arvioidaan ihmisarvon loukkaamattomuuden näkökulmasta, totean, että vaikka vaatimus ihmisarvon loukkaamattomuudesta ilmaiseekin perustavanlaatuisen oikeuksien yleisinhimillisen perustan, joka tulee ottaa huomioon perustuslain muita säännöksiä tulkittaessa (ks. HE 309/1993 vp, s. 42 ja HE 1/1998 vp, s. 73), jää mielestäni kuitenkin epäselväksi, millainen merkitys tälle verraten yleisluonteiselle periaatteelle voidaan antaa kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n kannalta (ks. myös Oka dnro 1374/1/04).

Nyt puheena olevassa tapauksessa – samoin kuin eräissä muissakin – aloitteen tekijänä siunaamistilaisuuden järjestämiselle on ollut työväenyhdistys. Sikäli kuin kantelussa vedottiin siihen, että tällaisten aloitteiden tekeminen ei kuulu kyseisten yhdistysten tehtäviin, totean, että oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa tutkia aatteellisten yhdistysten menettelyä, joten en voi ottaa kantaa po. väitteeseen.

Toisaalta totean, että pelkästään sillä seikalla, kenen aloitteesta siunaaminen on lopulta tapahtunut, ei välttämättä näyttäisi olevan asian oikeudellisessa arvioinnissa ainakaan ratkaisevaa merkitystä, koska kirkkojärjestyksen 1 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan kirkon jäsenellä on oikeus päästä osalliseksi kirkon pyhistä toimituksista kirkkolain ja kirkkojärjestyksen säännösten mukaisesti. Näin ollen esimerkiksi omaiselta kuolleella kirkon jäsenellä on oikeus saada kirkollinen siunaus siitä riippumatta, onko sitä kukaan hänelle erikseen pyytänyt. Kirkkojärjestyksen perusteella jää toisaalta tulkinnanvaraiseksi se, mitä tarkoitetaan hautajaisten järjestämisestä huolehtivalla taholla ja voisiko esimerkiksi yhdistys olla tällainen.

Sikäli kuin kantelussa peräänkuulutettiin sitä, että vainajien jälkikäteiselle siunaamiselle olisi tullut saada kunkin vainajan omaisten kirjallinen suostumus, totean olevan tulkinnanvaraista, voisiko omaisten mielipiteelle tai jopa suostumukselle kantelussa tarkoitetulla tavalla ylipäätään edes antaa ratkaisevaa merkitystä tilanteessa, jossa itse hautaustoimituksesta on kulunut liki yhdeksänkymmentä vuotta. Mikäli heidän mielipiteelleen kuitenkin katsottaisiin voitavan antaa merkitystä, tulkinnanvaraiseksi jäisi edelleenkin se, kuinka laajan omaispiirin mielipidettä olisi tiedusteltava ja kenen omaisen mielipide ehkä olisi ratkaiseva silloin, kun he ovat asiasta eri mieltä. Kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n tulkintaa koskevassa oikeuskirjallisuudessa on sinänsä katsottu, että lähiomaisten toivomuksia on aiheellista kunnioittaa (Halttunen – Pihlaja – Voipio: Kirkkolainsäädäntö 2004, s. 309). Lisäksi merkittävää on se, että täydellistä varmuutta edes siitä, kenen viimeinen leposija kukin joukkohauta on, ei ole, mikä olisi omiaan vaikeuttamaan omaisten ja heidän mielipiteidensä kartoittamista.

Toisaalta on selvää, että joukkohautoihin haudattujen vainajien suuresta lukumäärästä johtuen ei voida sulkea pois sitäkään, että jälkikäteen siunattujen joukossa olisi ollut myös sellaisia vainajia, jotka eivät eläessään olleet kuuluneet – tai jotka eivät olisi välttämättä halunneet kuulua – mihinkään uskontokuntaan tai jotka kuuluivat muihin kansallisuuksiin. Sitä, kuinka moni nyt siunatuista olisi

eläessään suhtautunut kielteisesti kirkolliseen siunaamiseen, ei ole mahdollista selvittää luotettavasti.

Totean myös, että koska vuonna 1918 voimassa olleiden säännösten perusteella vainajat olisi kirkkohallituksen lausunnon mukaan tulleet siunata, voitaisiin pitää ongelmallisena sitäkin, jos jo tuolloin siunausta mahdollisesti halunnut jäisi tänä päivänä siunaamatta vain siksi, että hänen mahdollisesti kaukainenkin jälkeläisensä ei nykypäivänä jälkikäteen anna siihen suostumustaan ehkä omasta vakaumuksestaan johtuvista syistä tai siksi, että omaisia ei ylipäätään enää ole elossa taikka sen johdosta, että on epävarmaa, mihin vainaja on tosiasiallisesti haudattu. Ongelmallista olisi edelleen sekin, jos yhden tai joidenkin vastustuksesta johtuen ketään ei voitaisi siunata jälkikäteen silloin, jos varmuutta vainajien henkilöllisyydestä ei ole.

Koska kuitenkin puheena olevaa asiaa käsitellessäni tietooni ei ole saatettu, että joku omainen tai omaisten joukko olisi nimenomaisesti edes ilmaissut vastustavansa siunaamistilaisuuden järjestämistä juuri sillä perusteella, että hänen luotettavalla tavalla yksilöitävissä oleva omaisensa, joka olisi todennettavissa olevalla tavalla ilmaissut kielteisen kantansa kirkolliseen siunaamiseen, olisi ollut siunattavien vainajien joukossa, en katso tässä yhteydessä aiheelliseksi arvioida asiaa enemmälti omaisten mielipiteen merkityksen näkökulmasta.

Edellä todetun perusteella on mielestäni kaiken kaikkiaan selvää, ettei puheena olevaa historialliseen tapahtumaan hyvin vahvasti kytkeytyvää ja luonteeltaan poikkeuksellista toimitusta ole mahdollista arvioida yksiselitteisesti voimassa olevan kirkkolainsäädännön pohjalta, koska kyseessä on pitkän ajan jälkeen toimitettu jälkikäteinen siunaaminen eikä ajan kulumisesta johtuen ole enää mahdollista selvittää vainajan omaa tahtoa tai välttämättä edes hänen omaistensa mielipidettä. Kirkkojärjestyksen hautaan siunaamista koskeva säännös lähtee käsittääkseni sellaisesta perustilanteesta, jossa vainajan kuoltua hänelle läheiset ihmiset voivat verraten pian ennen hautajaisia ottaa kantaa siunaamiseen. Nyt asiaan ei ole löydettävissä yksiselitteistä ratkaisua pelkästään säännöksen sanamuotoa tarkastelemalla.

Puheena olevaa yleisluonteista siunaamiskäytäntöä, joka kohdistuu niin määrältään kuin henkilöllisyydeltäänkin verraten täsmentymättömään joukkoon vainajia, voidaan mielestäni pitää ennen muuta symbolisena eleenä, eräänlaisena sovinnon ilmaisuna tai jälkikäteisenä hyvityksenä lähinnä sille, että kirkko ei ollut vuoden 1918 tapahtumien johdosta toiminut tuolloin voimassa olleen kirkkolainsäädännön mukaisesti. Toisaalta ei ole syytä sulkea pois sitäkään mahdollisuutta, että tällainen symbolinenkin toimitus saatetaan kokea loukkaavana esimerkiksi muusta kulttuuripiiristä peräisin olevan syvästi uskonnollisen henkilön kannalta sikäli kuin tällaisen henkilön omainen on joukkohautaan haudattujen vainajien joukossa.

3.5

Yhteenveto ja johtopäätökset

Kulttuuriimme kuuluvat sosiaaliset normit edellyttävät kunnioittavaa suhtautumista vainajiin, hautaamiseen, vainajille läheisten ihmisten tunteisiin sekä hautoihin ja muihin paikkoihin, joilla on välitöntä merkitystä elävien ihmisten suhteessa vainajiin. Koska vainajat eivät sinänsä ole perusoikeuksien subjekteja, heidän siunaamistaan ei voida lähtökohtaisesti arvioida uskonnon harjoittamisena tai sille altistumisena, vaikka omaisiin nähden siitä olisikin kyse.

Edellä todetusta huolimatta vainajiin tulee suhtautua hautaamisessa ja sen jälkeenkin kunnioittavasti. Hautaustoimilain samoin kuin rikoslain vainajia koskevassa sääntelyssä suojelun kohteena on ennen muuta vainajien omaisten käsitys siitä, mikä on vainajan kunnioittavaa kohtelua. Tietooni ei ole nimenomaisesti saatettu, että piispa Pihkalan toimittama jälkikäteinen siunaaminen olisi omaisissa herättänyt julkituotuja kielteisiä reaktioita. Pikemminkin asiaa koskevan uutisoinnin perusteella omaisia on ollut saattojoukossa mukana, joten toimituksella näyttää päinvastoin olleen heidänkin kannatustaan takanaan.

Kirkkojärjestyksessä puolestaan kirkkoon kuulumatonta vainajaa kunnioitetaan siten, että kirkollista hautaan siunaamista ei omaisten pyynnöstä huolimatta saa toimittaa vastoin henkilön itsensä eläessään ilmaisemaa tai muutoin ilmi tullutta nimenomaista kieltoa. Kirkkojärjestyksestä ei lähemmin ilmene, missä määrin tai millä tavoin papin tulee omin aktiivisin toimenpitein selvittää vainajan suhtautumista kirkolliseen siunaamiseen. Tältä osin on myös todettavissa, että luotettavaa selvyyttä siitä, olisiko joku nyt siunatuista eläessään nimenomaisesti vastustanut kirkollista hautaan siunaamista, ei ole enää saatavissa.

Kirkolle on perustuslain 76 §:ssä turvattu itsenäinen asema kirkkolain säätämistä koskevissa kysymyksissä. Kirkon toiminnasta – mukaan lukien kirkon pyhät toimitukset – määrätään tarkemmin kirkolliskokouksen kirkkolain nojalla antamassa kirkkojärjestyksessä. Tästä seuraa, että kirkon pyhiä toimituksia koskevien säännösten tulkitseminen kuuluu kirkolle itselleen ja sen toimielimille.

Olennaista mielestäni on asiassa se, että kirkko piirissään pyrkii löytämään puheena olevien toimitusten järjestämiselle yhteiset menettelytavat. Kaikissa hiippakunnissa asia ei tosin ole ollut ajankohtainen. Arkkipiispa Jukka Paarman Teille lähettämän kirjeen mukaan piispat ovatkin useaan otteeseen keskustelleet puheena olevasta kysymyksestä ja pyrkineet hahmottamaan kirkolle yhteistä peruslinjaa. Kirkolla itsellään on toimivalta ryhtyä toimenpiteisiin käytäntöjensä yhdenmukaistamiseksi kirkon piirissä ja tarvittaessa myös kirkkolainsäädännön täsmentämiseksi, mikäli tarvetta siihen ilmenee.

Puheena oleva asia saattaa herättää voimakkaita tunteita suuntaan jos toiseenkin. Oikeusasiamiehen tehtävä on kuitenkin arvioida asiaa vain ja ainoastaan oikeudellisesti. Viranomaisen harkintavallan käyttöön oikeusasiamies voi puuttua vain, jos harkintavallan rajat on ylitetty tai jos sitä muuten on käytetty väärin.

Edellä todetun johdosta ja ottaen huomioon se tulkinnanvaraisuus, joka liittyy kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n soveltamiseen kansalaissodassa kuolleiden jälkikäteiseen siunaamiseen samoin kuin se harkintavalta, minkä kyseinen

säännös papille ylipäättään jättää, johtopäätökseni on, ettei asiassa ole ilmennyt oikeudellisia perusteita katsoa piispa Pihkalan menetelleen lainvastaisesti tai ylittäneen harkintavaltaansa puheena olevassa asiassa.

4

TOIMENPITEET

Kirjoituksenne eivät johtaneet toimenpiteisiini. Lähetän kuitenkin Tampereen hiippakunnan piispa Juha Pihkalalle ratkaisuni tiedoksi. Samalla lähetän ratkaisuni tiedoksi kirkkohallitukselle edelleen muidenkin hiippakuntien tuomiokapitulien tietoon saatettavaksi.